

1 ÚVOD DO EKONOMIE

- 1.1 Předmět a základní charakteristika ekonomie jako vědy
 - 1.2 Poznávání ekonomické reality
 - 1.3 Nástrahy v ekonomickém uvažování
 - 1.4 Pozitivní a normativní ekonomie
 - 1.5 Struktura moderní ekonomie – dvě roviny zkoumání
 - 1.6 Vývoj ekonomické teorie
 - 1.7 Poslání ekonomie
-

Proces formování ekonomie jako samostatné vědy je východiskem pro vymezení jejího předmětu, umožňuje pochopit význam ekonomie pro člověka a vede k poznání hlavních hospodářských problémů společnosti. U kolébky ekonomické vědy stáli významní myslitelé, kteří ovlivnili celou lidskou kulturu. Zpočátku byly ekonomické úvahy součástí celého společenského myšlení. Politická ekonomie se stává samostatnou vědou až v době vzniku kapitalistického ekonomického systému, kdy došlo k jejímu oddělení od filozofie a politické a právní teorie. Za zakladatele ekonomie jako vědy je považován Adam Smith (1776). Ve 20. století se ekonomická teorie stává nástrojem hospodářské politiky státu. Iniciátorem státního intervencionismu byl J. M. Keynes (1936). V ekonomickém myšlení od té doby existuje zásadní problém, jehož řešení se hledá politickou cestou. Jde o vztah „trhu a státu“, jaká je účinnost tržního mechanismu a jaká je efektivnost ekonomické úlohy státu.

Ekonomie se zabývá studiem ekonomiky, tj. systému, v jehož rámci lidé produkují (neboli vyrábí), rozdělují, směňují a spotřebovávají ekonomické statky. Ekonomové se snaží zjistit, jak je ekonomika organizována, analyzují chování ekonomických subjektů a úroveň uspokojování lidských potřeb. Složitost ekonomické reality vyžaduje dodržování logiky ekonomie, protože jinak hrozí nebezpečí nepřavdivých úsudků a neefektivních opatření.

1.1 Předmět a základní charakteristika ekonomie jako vědy

Člověk je společenskou bytostí a žije v určitém přírodním a sociálním prostředí. Znamená to, že jednotlivec při svých aktivitách musí respektovat přírodu a brát ohled na existenci a zájmy jiných lidí, se kterými žije v jednom společenství.

Člověk jako individuum přitom usiluje o dosažení svých subjektivních cílů („toho, co chce“) a jeho rozhodování v hospodářské oblasti je výrazně ovlivňováno zásadami efektivnosti (poměřuje své osobní náklady se získávanými výnosy). V spolpolitosti musí být proto zajištěna stejná práva pro všechny její členy. Každý člověk má mít zajištěnu svobodu, činit cokoli se mu zlíbí za předpokladu, že neomezuje svobodu jiného člověka. Lidé proto vytvářejí pravidla spoluzítí a hledají takový institucionální mechanismus, který by usměrnil zájmy jednotlivců a zajistil blahobyt celé společnosti.

Člověk jako „zoon politikon“ (podle Aristotela) je předmětem zkoumání sociálních věd. **Ekonomie pojednává o hospodářských aktivitách lidí**, v jejichž rámci si každý člověk obstarává prostředky na uspokojení svých potřeb.¹ Přesněji vyjádřeno: ekonomie zkoumá zákonitosti hospodářského života společnosti a popisuje mechanismy jeho fungování. Lidem tak pomáhá pochopit logiku reálných hospodářských procesů. Ekonomie je vědou o činnosti lidí ve velice širokém pojetí – **zkoumá, jak využívají vzácné zdroje, jak vyrábějí, jak si vyrobené statky přisvojují** (zda prostřednictvím trhu nebo určitou formou přidělování) a **jak jsou tyto produkty společenské výroby spotřebovány**. Úkolem ekonomie je vysvětlit, jak se lidé chovají v praktickém životě, když si zajišťují živobytí. Změny v ekonomickém prostředí vyvolávají podněty pro vypracování nové ekonomické teorie, která by umožnila odhalit příčiny a podstatu těchto změn.

Ekonomická analýza společnosti je v koncentrované podobě vyjádřena v **předmětu ekonomie**, tak jak jej vymezuje hlavní proud současné ekonomické teorie. **„Ekonomie zkoumá, jak společnosti rozhodují o využití výrobních zdrojů, které mají alternativní použití, k výrobě různých komodit a jak rozhodují o jejich rozdělení mezi různé skupiny“**.² Jde o operacionalizovanou definici, protože zahrnuje množinu procedur, jež popisují aktivity potřebné k tomu, aby bylo realizováno to, co definice popisuje.

¹ „Slovo ekonomie nebo oekonomie pochází z řeckého oikos – dům a nomos – zákon. Původně znamenalo pouze moudré a zákonité spravování domácnosti v zájmu společného blaha rodiny. Později se smysl tohoto slova rozšířil i na spravování velké rodiny, kterou je stát.“ (ROUSSEAU, J. J. *Rozprava o politické ekonomii*. Praha: SNPL 1956, str. 19). Přívlastek politická (z řeckého politikos = společenský) přidal k názvu ekonomie Francouz Antoine de Montchrétien v roce 1615, když vydal „Traktát o politické ekonomii“. Vyjádřil tím názor, že hospodářství země má řídit stát a státní záležitosti jsou vždy politickými záležitostmi. V druhé polovině 19. století došlo k posunům v pojetí předmětu politické ekonomie, začala se prosazovat její „sociální neutralita“, a tyto změny se promítly i do názvu této vědní disciplíny. Alfred Marshall v roce 1890 vydal spis „Principles of Economics“ a pod jeho vlivem se vžil upravený název ekonomické vědy – „oeconomics“, tj. čistá ekonomie, která popisuje mechanismy působící v každém ekonomickém systému.

² SAMUELSON, P., NORDHAUS, W. *Ekonomie*. 13. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda 1991, str. 13.

Ekonomie jako vědní disciplína plní **tři funkce**:

- a) **poznávací** (zkoumá ekonomické jevy a procesy, které probíhají ve společnosti a snaží se je vysvětlit);
- b) **praktickou** (ekonomické poznatky jsou východiskem pro praktickou činnost různých ekonomických subjektů);
- c) **metodologickou** (je teoretickým základem pro ostatní ekonomické vědy – podnikovou ekonomiku, finance, hospodářskou politiku, marketing atd.).

Ekonomickou teorii tvoří systém kategorií (pojmy, ke kterým již nelze nalézt obecnější, nadřazenější pojem) a logicky vybudovaných principů (zásada, pravidlo), který představuje **zjednodušený obraz komplexní ekonomické reality**.³ Teorie umožňuje porozumět ekonomickým jevům, vysvětlit je, kritizovat nebo předvídat.

1.2 Poznávání ekonomické reality

Proces **vytváření ekonomické vědecké teorie** zahrnuje několik na sebe navazujících fází.

- Proces pozorování, který by měl vyústit do jednoduchého popisu jevu.
- Analýzu a formování hypotéz. Metoda abstrakce umožňuje vydělit z hospodářské reality její podstatné stránky, následně lze formulovat pravděpodobný výklad jevů – hypotézu, což je neověřený výrok, který vychází z ověřitelných předpokladů.
- Testování hypotéz a jejich interpretace. Používají se metody matematicko-statistické, řízené experimenty, metody analogie, ekonomické modely apod.
- Vytvoření teorie na základě syntézy získaných poznatků.

U ekonomických systémů jakožto sociálních systémů vzniká komplikace, protože jde o stochastické systémy s kauzálními řetězci v chování subjektů. Empirické pozorování přináší většinou statistické četnosti různých typů vzeb mezi vstupy a výstupy než jednoznačné závěry. Proto má v ekonomii velký význam **řešení metodologických otázek**, které je vždy ovlivněno filozofickým náhledem

³ Rozhodování lidí je postaveno na racionálních principech. Dosažení určitého cíle s vynaložením co nejmenších nákladů je aplikací minimalizačního principu. Pokud chceme s danými prostředky (vstupy) získat maximální výsledek (efekt), potom postupujeme podle maximalizačního principu.

autora na svět. Užitá metodologie určuje nejen tvářnost a strukturu díla daného autora, ale podmiňuje značně jeho vlastní poznávací přínos. Metodologické přístupy se neustále rozvíjejí a upřesňují. Ve společenských vědách, a v ekonomii zvláště, můžeme nalézt dvě základní tendence tohoto vývoje. Zastánci **metodologického individualismu** chápou jakýkoli společenský jev jako produkt agregace individuálních zájmů a rozhodování lidí podle jejich představ závisí především na porovnávání osobních nákladů a přínosů. Opačný přístup prosazuje **metodologický holismus** (holos = celý, tvořící celek), který vychází z představy, že celek jako souhrn jednotlivých částí nabývá nových, vyšších vlastností, nezávislých na jeho částech. Sociální a kulturní celek má podle jejich názoru jinou povahu než prvky (jedinci, malé skupiny), které ho tvoří.

Metody procesu poznání tvoří základ technologie vědecké činnosti. Metody jsou nástrojem poznání a tvoří je pravidla, kterými je nutné se v procesu poznání řídit, aby byly získány potřebné poznatky. V ekonomii mají velký význam metody poznání založené na rozumovém, tj. zprostředkovaném obrazu reality.

Standardně jsou aplikovány obecné metody dané dvojicemi analýza – syntéza a induktivní postup – deduktivní postup. **Analýza** spočívá v rozdělení celku na jeho komponenty a zkoumání, jak tyto prvky fungují jako relativně samostatné části a jaké jsou mezi nimi vztahy. Při **syntéze** dochází k složení komponentů do celku a zároveň jsou odvozovány hlavní organizační principy, jimiž se tento celek řídí v závislosti na jeho částech. **Metoda indukce** řeší vztah mezi pozorovanými údaji a teorií tak, že se shromažďují empirické poznatky a z nich se vyvozují obecné i konkrétní závěry o stavu a vývoji dané reality. Z pravidelnosti zkoumaných událostí odvozujeme závěr o tom, že tato pravidelnost bude platit pro další události na jiném místě nebo v jiném čase. **Deduktivní metoda** spočívá v tom, že vyvozuje nové poznatky z původních premis (tvrzení) s odůvodněním, že jsou-li původní premisy pravdivé, budou pravdivé i poznatky, které jsou z nich vyvozovány, a naopak.

Ekonomická realita se poměrně rychle mění, takže každý její přítomný stav je vlastně jen okamžikem přechodu minulých stavů ekonomiky v její stav budoucí. Přesto v ekonomickém poznání dochází k abstrahování od časového vývoje objektů reality a předmětem zkoumání se stává stav ekonomiky v určitém časovém okamžiku. **Statický pohled** umožňuje přiblížit se vnitřní logice zkoumaného jevu a zobrazit jeho funkční závislosti. **Komparativní statika**, která již respektuje evoluci zkoumané problematiky (porovnává stacionární stavy a hledá optimální stav), nastolila otázku o příčinách vedoucích k porušování optimálních stavů (ekonomické rovnováhy). Odpověď přineslo pronikání principu dynamiky do ekonomické teorie. Ukázalo se, že časová dimenze má zásadní význam pro odhalení podstaty základních kategorií a s nimi spjatých procesů. **Dynamická analýza**

nemůže vycházet jen z událostí tak, jak se odehrávají v reálném čase, ale musí pracovat s očekáváním budoucích událostí u prvků zkoumané ekonomiky, protože z nich vychází chování těchto prvků. Tímto způsobem se do ekonomie dostává moment nejistoty budoucích událostí a z ní plynoucí riziko.

Ekonomická věda jakožto společenská věda není vědou exaktní. To znamená, že k ověření hypotéz **nelze v hospodářství provádět** plnohodnotné (kontrolované) **experimenty**. Ekonomie pracuje s abstrakcemi, její výroky vyjadřují určité **modelové situace**, s nimiž se v této čisté podobě v reálném hospodářském životě nesetkáváme.⁴ Přesto právě jejich prostřednictvím dokážeme rozpoznat povahu velmi konkrétních hospodářských jevů a procesů, uvědomovat si jejich místo ve fungování ekonomického mechanismu a důsledky jejich působení. **Obhájci „logického empirismu“** požadují konfrontaci ekonomické teorie s fakty, které ji empiricky ověří, tj. buď se potvrdí její dočasná platnost, nebo se vyvrátí. Jejich oponenti upozorňují, že techniky měření jsou nedokonalé a často nepřímé, a proto empirické potvrzení teorie nelze považovat za spolehlivý indikátor její platnosti.

Ekonomická teorie je považována za užitečnou jen tehdy, když vychází z reálného ekonomického života, podrobuje jej kritice a vrací se k němu takovým způsobem, aby jeho účastníci mohli správně pochopit tuto kritiku. Někteří ekonomové ale chápou **ekonomickou teorii jako formálně abstraktní vědní disciplínu**, ve které dominuje formální logika. Domnívají se, že jejím prostřednictvím lze přesněji analyzovat reálné procesy a odhalit nové aspekty hospodářského života.

1.3 Nástrahy v ekonomickém uvažování

Ekonomická realita patří k nejsložitějším objektům zkoumání a badatelé se zde setkávají s léčkami, jejichž nerozpoznání by mohlo vést k nesprávným poznatkům a závěrům.

Předpoklad „ceteris paribus“. Většina ekonomických problémů je ovlivňována řadou proměnných veličin. Například počet aut koupených v daném roce je určen cenou aut, příjmy spotřebitelů, cenami benzínu atd. Pokud chceme zjistit, jaký vliv má jedna proměnná, musíme použít předpokladu *ceteris paribus* („za jinak stejných podmínek“), což znamená, že zkoumaný faktor se mění a ostatní

⁴ Ekonomický model je zjednodušené zobrazení reality. Model má zachytit ty aspekty reality, které jsou považovány za relevantní, a všechny ostatní vynechat. Kvalitu modelu neměříme podle odchylek jeho předpokladů od reality, ale podle jeho schopnosti vysvětlit skutečnost. Modely jsou pomocným prostředkem tvorby teorie. Ekonomický model v zásadě tvoří hospodářské subjekty, objekty a instituce; exogenní proměnné, které jsou pro model dané; endogenní proměnné, které mají být určeny modelem.

jsou konstantní. Například když chceme zjistit, jaký vliv mají ceny aut na jejich prodej, potom musíme vliv měnicích se cen automobilů zkoumat za situace, kdy se důchody spotřebitelů, ceny benzínu a další proměnné nemění – tedy „za jinak stejných podmínek“.

Omyl „poté, tedy proto“ („post hoc, ergo propter hoc“ – potom, tudíž nutně v důsledku toho) se projevuje chybným vyvozováním příčinné souvislosti z časové následnosti ekonomických jevů. Pokud jev A proběhl dříve než jev B, nemusí to ještě znamenat, že jev A je příčinou jevu B. Například v průběhu Velké deprese (krize 1929–1933) někteří lidé v USA doporučovali zvýšit ceny, protože si v minulosti všimli, že růst cen a mezd předcházel období konjunktury. Z toho vyvodili, že řešením krize je růst cen a mezd. Výsledkem byla řada legislativních úprav umožňujících zvyšování těchto proměnných, které ovšem zbrzdily ozdravení ekonomiky.

Klam kompozice. Jde o omyl, kdy předpokládáme, že to, co platí pro část, musí platit i pro celek. Například zvýšení ceny určitého zboží přinese větší příjmy výrobcům tohoto produktu a zvýší to jejich blahobyt, pokud se ale zvýší ceny veškerého zboží, nikdo v ekonomice z toho nebude mít prospěch. Domněnka, že to, co platí pro celek, pro společnost, platí i pro jednotlivce, pro část, představuje klam dekompozice. Například na zvýšení ceny zboží většina lidí reaguje snížením poptávky. Vždy se ale najdou lidé, kterým zdražení zboží nevádí a jeho spotřebu neomezí (viz zdražení cigaret, alkoholu).

Subjektivnost, s kterou pozorujeme okolní svět, představuje jednu z největších nástrah v ekonomii. Získané znalosti a zkušenosti nám vytvářejí „klapky na očích“, jejichž prostřednictvím vnímáme realitu a obtížně chápeme ostatní pozorovatele, kteří vycházejí z jiných teoretických přístupů. Ekonomové se tak stávají „zajatci“ osvojených teoretických poznatků a diskuse mezi jednotlivými školami ekonomického myšlení často připomínají „dialog hluchých“.

Ignorování sekundárních účinků je závažným metodickým problémem. Řada ekonomů má sklon vnímat pouze bezprostřední dopad daného rozhodnutí na určitou skupinu lidí a nevěnuje pozornost druhotným důsledkům tohoto opatření. Sekundární projevy se obvykle rozvíjejí pomaleji a nejsou vždy zřetelné. Kvalitní ekonomická analýza musí zahrnovat i sekundární efekty, které někdy mají větší význam než primární důsledky daného opatření. Například zvýšení minimální mzdy má primární účinek a tím je zvýšení mzdy nejhůře placených zaměstnanců. Sekundárním důsledkem je snížení zaměstnanosti, protože u zaměstnavatelů došlo ke zvýšení nákladů, a proto se snížila jejich poptávka po pracovních silách.

1.4 Pozitivní a normativní ekonomie

Ke zkoumané ekonomické realitě lze přistupovat dvojím způsobem:

- buď jsou ekonomické jevy a procesy jen popisovány a vysvětlovány v souvislostech (například vývoj inflace, dynamika výroby, počet nezaměstnaných),
- nebo se hledají způsoby, prostředky a cesty, jak dané problémy řešit.

Z uvedených přístupů vyplývá i rozdílný názor na analýzu ekonomických jevů a na jejich podstatu, který je příčinou dělení ekonomie na pozitivní a normativní. **Pozitivní analýza vysvětluje, proč jevy a procesy jsou takové, jaké jsou, kdežto normativní analýza se pokouší definovat, jaké mají být.**

Pozitivní ekonomie usiluje o analýzu hospodářství v podobě, v jaké ho nalézá. Zabývá se jen takovými jevy, které jsou vědeckými metodami zjištělné a dokazatelné. Vytváří hypotézy o chování ekonomických subjektů, vyvozuje z nich závěry o předpokládaném vývoji ekonomických veličin (například nákladů, důchodů, cen) a konfrontuje pozorovaný vývoj těchto proměnných s teoretickými předpověďmi. Posuzuje individuální i skupinovou racionalitu chování ekonomických subjektů a hledá nejefektivnější způsoby vedoucí k dosažení ekonomických cílů. Konstatuje například existenci určité míry nezaměstnanosti a zkoumá, jak ovlivní její zvýšení míru inflace.

Normativní ekonomie vychází také ze zkoumání hospodářské reality, ta se však stává pouze východiskem hodnotových soudů, které zahrnují i otázky etické, sociální a všeobecně lidské. Jejím skutečným cílem je konstruovat předobraz dokonalejšího ekonomického systému. Normativní ekonomie se jeví jako logické pokračování pozitivního vědění. Zde je třeba upozornit, že jen pozitivní analýza může zcela uplatnit vědecký postup, protože věda poskytuje informace pouze o tom, co existuje. Například tvrzení, že z nějakého důvodu by měla klesnout všeobecná cenová hladina, je normativní výrok. Nedá se potvrdit, nebo vyvrátit. Odpovědi na normativní otázky se nedají hledat jen ve faktech a vědeckých metodách. Neexistují na ně správné nebo nesprávné odpovědi, a řešení se proto hledá v procesu politické volby. Jde například o otázky typu: Jaké tempo inflace nebo nezaměstnanosti je přijatelné?

1.5 Struktura moderní ekonomie – dvě roviny zkoumání

V současné ekonomické teorii existují dvě části, které nelze od sebe oddělit nebo je chápat samostatně – jde o mikroekonomii a makroekonomii. Obě se zabývají

rozhodováním lidí v hospodářském životě, ale liší se v rovině zkoumání. Mikroekonomie a makroekonomie operují na rozdílných úrovních abstrakce a z hlediska předmětu svého zkoumání jsou silně provázány.

Mikroekonomie (mikros = malý) zkoumá chování individuálních ekonomických subjektů (jednotlivec, domácnost, firma) na dílčích trzích a jevy, které vyplývají ze vzájemných vztahů mezi nimi (například určení ceny výrobku). Zajímá se o jejich cíle a sleduje rovnováhu jednotlivých subjektů (stav, kdy subjekt dosáhl svého cíle a nemá důvod měnit své chování). Jde jakoby o zkoumání ekonomiky zdola, ze základů.

Makroekonomie (makros = velký) zkoumá reálný svět s jeho nedokonalostmi, analyzuje chování ekonomiky jako celku a používá k tomu agregátní veličiny (HDP, nezaměstnanost, inflaci aj.). Pracuje s rámcovými hypotézami, které se jí zdají být přijatelné jako průměrné vyjádření toho, jak se ekonomické subjekty chovají. Dominantním problémem v makroekonomii je všeobecná rovnováha, která je výsledkem systému vzájemných vztahů mezi velkým počtem individuálních subjektů. Makroekonomie proto nemůže být statická, ale musí brát do úvahy faktor času. Přeceňování významu vzájemných vztahů mezi proměnnými (národní důchod, agregátní investice atd.) vede k tomu, že makroekonomie se může stát jen „formální mechanickou hrou“ bez vztahu k realitě. Předmětem reálné makroekonomie nemůže být jen vyhodnocování „kvantitativního“ lidského chování, ale musí zít do úvahy i svobodu a nejistoty, které ovlivňují lidské konání.

V ekonomické teorii je **vzájemný vztah mikroekonomie a makroekonomie** charakterizován dvojím způsobem:

- Existuje tzv. **mikroekonomická fundace makroekonomie**. Znamená to, že makroekonomie vychází z mikroekonomických poznatků o chování a volbě jednotlivých subjektů při zkoumání vzájemných vztahů mezi velkým počtem subjektů. Makroekonomický systém ve skutečnosti tvoří nespočetné množství organizací a institucí, které jsou vytvořeny a rozvinuty individuálními subjekty – jde o rodiny, domácnosti, podniky, občanská sdružení, různé nátlakové skupiny atd. Jejich fungování a úlohu nelze pochopit, pokud nevezmeme do úvahy zájmy individuálních subjektů, které je tvoří a řídí.
- **Makroekonomické okolnosti tvoří rámec** fungování mikroekonomických procesů. Například chování jednotlivce na trhu práce je ovlivněno daňovou a sociální politikou vlády, inflačními tlaky, fází ekonomického cyklu apod.

V rámci mikroekonomie převažuje pozitivní analýza, která vyúsťuje do různých modelů chování ekonomických subjektů. Pro makroekonomii je typické, že nositelé jednotlivých koncepcí (škol) hledají svá východiska v rovině normativní ekonomie a teprve následně se zabývají analytickými soudy – přecházejí do oblasti pozitivní ekonomie. Například nejdříve musí odpovědět na otázku: „proč a jak má stát zasahovat do ekonomiky“ a pak se snaží své tvrzení empiricky potvrdit.

1.6 Vývoj ekonomické teorie

Vývoj ekonomie probíhá převážně evoluční cestou – jednotlivé směry ekonomického myšlení jsou rozvíjeny a propracovávány v teoretické systémy. **Základem ekonomického směru je vědecká škola**, která vzniká v určitém čase, má formální strukturu a lze ji lokalizovat. Součástí vývoje ekonomického myšlení jsou i výrazné metodologické posuny, které vedly k vzniku nových směrů.

Různá údobí ekonomické vědy jsou charakterizována určitým pohledem na svět, který určuje standardní formu řešení problémů. Americký teoretik vědy Thomas s. Kuhn v této souvislosti používá termín **paradigma**, kterým označuje model teoretického přístupu k společenské realitě. Jde o určitý celistvý soubor vědeckých představ, hypotéz, metod a výsledků výzkumu, kterým odborníci věří (nedokazují je) a používají je při řešení problémů. Neschopnost daného paradigmatu vysvětlit nové jevy vede k jeho nahrazení novým paradigmatem, které poskytuje širší vysvětlující sílu. Nové paradigma obvykle obsahuje prvky původního paradigmatu a někdy představuje i návrat k idejím, které byly dříve považovány za překonané. **Pro současnou ekonomickou vědu je charakteristická pluralita paradigmat.**

Od antiky až do nástupu kapitalismu se ekonomické myšlení rozvíjelo v lůně filozofické reflexe společnosti jako součást etických, politických a teologických úvah. Hospodářské změny byly vždy podnětem (společenskou objednávkou) pro vytvoření ekonomické teorie, která vycházela z rozboru této reality. První pokusy teoreticky vysvětlit ekonomické zřízení řecké společnosti najdeme u **Xenofona, Platona a Aristotela**. V jejich dílech je pozitivně hodnoceno rodinné hospodářství (zemědělská výroba), které je schopno produkovat vše, co domácnost potřebuje. Mají zdrženlivý postoj ke směně a odmítají obchod, jehož cílem by bylo dosažení zisku. Za zavrženihodné považují půjčování peněz na úrok. Významný myslitel antického Říma M. T. Varro Reatinus (116–27 př. n. l.) se zabýval hospodařením velkých otrokářských latifundií a kritizoval jejich majitele za to, že se usídlili ve městech a péči o hospodářství přenesli na správce.